

Відгук оформлено
Таблиця спеціалізованої
вченої ради ДФ 64.05.004
Майоро
07.09.2022 р.

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.051.004
у Харківському національному
університеті імені В.Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента, проректора з наукової роботи Сумського національного аграрного університету, доктора економічних наук, професора Данька Юрія Івановича на дисертацію Прус Юлії Ігорівни «Організаційне забезпечення управління просторово-економічним розвитком України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 – Менеджмент

Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дослідження визначається зростанням невідповідності процесів формування просторової організації економіки в Україні сучасним вимогам домінуючої парадигми економіки знань, що суттєво зменшує ефективність механізмів та інструментів інтеграції суб'єктів господарювання регіонів, які вступають в економічні відносини у рамках формування економічного простору. Спостерігається стала тенденція міжтериторіальної дезінтеграції українського економічного простору. Аналіз наявних на сьогоднішній день документів стратегічного характеру свідчить, що їх просторова складова у більшості випадків є проблемною.

Як наслідок, спонтанно утворені форми просторової організації економіки не створюють належних умов, які спроможні забезпечити ефективний розвиток територій за рахунок залучення інвестицій та покращення благополуччя і умов життєвого простору населення. Відставання теорії управління просторовою організацією економіки від потреб регіонів

призводить до зменшення можливостей економічного зростання територій та підвищення рівня життя населення.

В існуючих концепціях управління просторово-економічним розвитком недостатньо уваги приділяється формуванню системи критеріїв оцінки його ефективності та практично не використовується збалансована система показників. Накопичений досвід формування осередків економічного розвитку використовується недостатньо повно та не може компенсувати недоліки у формуванні ефективної моделі управління просторово-економічним розвитком.

Просторова організація економіки регіонів суттєво розширює можливості використання потенціалів ключових стейкхолдерів просторово-економічного розвитку територій та дозволяє значно підвищити їх конкурентоспроможність, скоротити показники міжтериторіальної соціальної та економічної диференціації, рівня та якості життя населення. Разом з тим проблема організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком потребує системного наукового вивчення. Теоретична та практична актуальність даної проблематики обумовили вибір теми дослідження дисертанткою, його мету та завдання, об'єкт та предмет, а також напрями використання отриманих результатів.

Дисертаційну роботу виконано згідно планів науково-дослідних робіт економічного факультету та ННІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: «Методичні основи та практичні рекомендації до формування стратегічних інноваційних орієнтирів соціально-економічного розвитку національного господарства» (номер державної реєстрації – 0114U000923), «Механізми розвитку інвестиційної інфраструктури регіону» (номер державної реєстрації – 0117U004877), «Розробка інструментарію реалізації стратегії смарт-спеціалізації у Харківському регіоні» (номер держреєстрації – 0117U004967), «Чинники та передумови соціально-економічного розвитку України: просторовий, організаційно-адміністративний та ціннісний виміри» (номер державної реєстрації – 0117U004823), «Розробка інструментарію реалізації стратегії

розумної спеціалізації Харківського регіону» (номер державної реєстрації – 0118U002040). Крім того, наукові результати, висновки та рекомендації дисертації були використані під час виконання науково-дослідного проєкту “Trends in the modernization of economic management systems” спільно з представниками ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом та структурою дисертаційної роботи Прус Ю.І. дає підстави стверджувати, що в ній чітко сформульовано актуальність теми, мету і завдання дослідження, об’єкт і предмет аналізу, а також обґрунтовано наукову новизну та практичне значення результатів дослідження. Аргументованість, достовірність та обґрунтованість висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів, що базуються на глибокому аналізі фахової літератури, у тому числі праць зарубіжних науковців, фактологічного матеріалу, статистичних даних. У процесі виконання дисертаційної роботи авторкою опрацьовано значну кількість наукової літератури за темою дисертації, статистичних звітів та аналітичних матеріалів. Інформаційною та статистичною базами роботи є законодавчі та нормативні акти України, офіційні матеріали Європейського банку реконструкції та розвитку, Євростату, Об’єднаного дослідницького центру Європейської комісії, Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Харківській області, звітна документація органів місцевого самоврядування Харківської області, роботи зарубіжних і вітчизняних науковців за тематикою дослідження, періодичні видання, власні аналітичні розробки авторки.

Дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи Прус Ю.І. підтверджується також використанням

широкого спектра загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: теоретичного узагальнення і ретроспективного аналізу (при дослідженні еволюційних змін домінантних компонент розвитку просторового капіталу), кумулятивного аналізу (при діагностуванні мережових форм організації просторового капіталу), дискурсивного аналізу (при обґрунтуванні підходу до виокремлення категорії «просторовий капітал»), кластерного аналізу (при виокремленні особливостей розвитку мережових форм просторового капіталу на локальному рівні та діагностуванні потенціалу його демографічної компоненти), метод анкетування та матричний метод (при діагностуванні організаційних передумов включеності економічних агентів у процеси просторово-економічного розвитку), метод багатокритеріального аналізу (при визначенні кращих траєкторій мобілізації просторового капіталу на основі структурної подібності його вихідних параметрів серед територіальних утворень субнаціонального рівня України та країн ЄС), методи стратегічного та структурно-функціонального аналізу (при розробці концептуальних засад та стратегічних пріоритетів удосконалення організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком) тощо.

Фундаментальність та комплексність роботи проявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертанткою предмету дослідження. Емпіричний матеріал дослідження характеризується належним рівнем репрезентативності, що позитивно вплинуло на обґрунтованість та достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків проведеного дослідження.

Обравши за об'єкт дослідження процеси управління просторово-економічним розвитком України, а за предмет – організаційні передумови та чинники управління просторово-економічним розвитком на локальному та субнаціональному рівнях, авторка поставила перед собою та послідовно вирішила ряд конкретних завдань, віддзеркалених у відповідних розділах дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком» авторка

дослідила еволюцію структурних та інституційних складових просторового капіталу (с. 35-42); проаналізувала стан розвитку окремих елементів адміністративної, соціальної та транспортно-комунікаційної мережевих форм організації просторового капіталу на локальному рівні (с. 46-62); узагальнила показники та методи кількісної оцінки нерівномірності розвитку просторового капіталу (с. 73-75); запропонувала комплекс структурних показників для оцінки якості розвитку просторового капіталу (с. 76-77), а також алгоритм розрахунку структурної відстані вихідних параметрів просторового капіталу територій України та країн ЄС (с. 78-81).

У другому розділі «Аналітична діагностика чинників просторово-економічного розвитку України» авторка провела оцінку динаміки розвитку просторового капіталу на основі ретроспективного порівняльного аналізу підходів до управління його демографічною компонентою (с. 87-93), діагностування передумов включеності економічних агентів у процеси просторово-економічного розвитку (с. 99-105, с. 133-139); запропонувала організаційну модель забезпечення інноваційно-орієнтованого розвитку на локальному рівні (с. 119-120); дослідила вплив просторового чинника на результативність функціонування різних видів економічної діяльності (с. 140-142). Заслужує на увагу фокусування Прус Ю.І. дослідницького ракурсу на оцінці структурної подібності вихідних параметрів просторового капіталу на прикладі Харківської області та 205 регіонів країн ЄС (с. 146-149), що дозволило виокремити стратегічні орієнтири економічного розвитку регіонів України.

У третьому розділі «Шляхи удосконалення організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком в Україні» авторка узагальнила сучасні тенденції розвитку ключових стейкхолдерів (населення, бізнес-структур, влади), які формуються під впливом трансформації системи управління просторовим капіталом (с. 156-169); провела діагностику просторових особливостей процесів планування та проектування розвитку регіонів України (с. 189-192); запропонувала

концептуальну схему удосконалення організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком (с. 197-202).

Таким чином, зміст розділів у повному обсязі розкриває мету, завдання та висновки, що сформульовано у дисертації Прус Ю.І. Вирішення комплексу поставлених завдань, доречний вибір методів дослідження, достатня теоретична база забезпечили наукову обґрунтованість та достовірність положень, висновків та рекомендацій проведеного дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та результатів, одержаних у дисертації

Вивчення змісту дисертації, опублікованих наукових праць дає підстави стверджувати, що найбільш суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Заслуговує уваги проведене авторкою узагальнення концептуальних передумов формування просторового капіталу, що дозволило дослідити еволюцію формування осередків економічного простору (с. 28-34), виокремити структурну, процесну та інституційну складові розвитку просторового капіталу (с. 35-36, 40-41), на основі чого обґрунтовано перспективні напрями удосконалення процесів управління просторово-економічним розвитком.

2. Науковий і практичний інтерес мають пропозиції авторки щодо уточнення критеріального апарату діагностування мережеских форм організації просторового капіталу за рахунок розширення критеріїв кумулятивного аналізу (с. 55-56), орієнтованих на принцип оптимальності Парето, та урахування вартісних характеристик процесів планування просторово-економічного розвитку (с. 58-59). Це дозволило провести комплексну оцінку адміністративної (с. 57-62), соціальної (с. 47-50) та транспортно-комунікаційної (с. 51-54) мережеских форм організації просторового капіталу на субнаціональному та локальному рівнях.

3. Важливим аспектом роботи є те, що дисертантка пропонує дефініцію «просторовий капітал», під якою розуміється інтегральна категорія,

що вирішує сукупність протиріч просторових та мережевих інституційних форм, які, у свою чергу, визначають рівень включеності економічних агентів (індивідів та суб'єктів господарювання) до процесів соціально-економічного розвитку (с. 72).

4. Схвальної оцінки заслуговує уточнений авторкою понятійно-категоріальний апарат управління просторово-економічним розвитком через розкриття сутності його ключових чинників, що на відміну від існуючих підходів орієнтований на дослідження особливостей їх локалізації у просторі, концентрації та включеності, а також передбачає розширення комплексу структурних оцінок розвитку просторового капіталу (с. 73-77).

5. Доречним вбачається запропонований авторкою методичний підхід до оцінки параметрів розвитку територій на основі дослідження організаційних передумов включеності населення (с. 101-105) та представників бізнесу (с. 136-139) у процесі просторово-економічного розвитку на локальному рівні. Це дозволить забезпечити органи управління більш достовірною інформацією щодо тенденцій розвитку територій з метою ухвалення ефективних управлінських рішень при розробленні та реалізації політики просторової організації економіки та стимулювання територіального розвитку.

6. Авторка влучно націлює увагу на те, що в основі успішної реалізації політики інноваційно-орієнтованого розвитку на локальному рівні лежить модель «потрійної спіралі», адаптована до рівня локальних територіальних утворень, інноваційні інтервенції та організаційне забезпечення залучення кращих доступних практик (с. 118-120).

7. У роботі проведено змістовну діагностику кращих траєкторій мобілізації просторового капіталу, враховуючи структурну подібність його вихідних параметрів для регіонів України та країн-членів ЄС, на основі якого обґрунтовано стратегічні орієнтири економічного розвитку територіальних утворень України (с. 146-149).

8. Заслуговує на увагу запропонований авторкою концептуальний підхід щодо врахування просторових аспектів при прийнятті та реалізації

управлінських рішень, що сприятиме узгодженню протиріч між ключовими стейкхолдерами просторово-економічного розвитку, які обумовлені трансформацією параметрів системи управління просторовим капіталом під впливом глобальних викликів (с. 157, 163, 166, 169).

9. У роботі узагальнено особливості бізнес-моделей суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності України та Польщі, які обумовлені трансформацією параметрів системи управління просторовим капіталом, що дозволило запропонувати управлінські підходи до узгодження інтересів суб'єктів господарювання з метою максимізації ефектів територіального розвитку (с. 172-183).

10. Науковий і практичний інтерес має запропонований авторкою підхід до діагностування просторових особливостей процесів планування та проектування територіального розвитку шляхом ідентифікації пріоритетів фокусування при реалізації політики просторово-економічного розвитку (с. 190-192), проведення оцінки якісних параметрів виконання планів реалізації регіональних стратегій розвитку (с. 195-196), що дозволило авторці запропонувати концептуальну схему удосконалення організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком (с. 198-202).

Розроблені в дисертації наукові підходи поглиблюють розуміння сутності та інструментарію організаційного забезпечення управління просторово-економічним розвитком України.

Запропоновані в процесі наукових досліджень науково-практичні висновки і рекомендації використовувалися апаратом Харківської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки (довідка №01-76/7575 від 01.10.2019 року); Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при підготовці аналітичних матеріалів (довідка №12-11/2171 від 09.06.2020 року); виконавчим комітетом Коломацької селищної ради при розробці планувальних документів розвитку Коломацької об'єднаної територіальної громади (довідка №1226/02-15 від 05.06.2020 року); Харківським ВП Установи «Центр розвитку місцевого самоврядування»

при розробці стратегічно-програмних документів соціально-економічного розвитку на коротко- та середньостроковий періоди для об'єднаних територіальних громад Харківської області та уточненні пріоритетів їх розумного розвитку (довідка №01/1-8/259/1 від 13.09.2019 року); Громадською спілкою «Слобожанські стратегії» при реалізації проектів регіонального і місцевого розвитку, у тому числі за рахунок бюджетних коштів і коштів міжнародної технічної допомоги (довідка №1 від 15.09.2018 року).

Використання теоретичних, науково-методичних та практичних результатів дослідження в практичній діяльності інших установ також дасть змогу більш ґрунтовно та комплексно підходити до прийняття управлінських рішень з метою стимулювання економічного розвитку.

Матеріали дисертаційної роботи також використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Регіональна економіка», «Державне та регіональне управління», «Прогнозування та соціально-економічне планування» (довідка №0501-137 від 09.06.2020 року).

Оцінка змісту дисертації

Вдалою та обґрунтованою з наукової точки зору є побудова рецензованої праці, якою обумовлена повнота і всебічність розкриття авторкою предмету дослідження. Структура дисертації є логічно обґрунтованою та відповідає поставленим завданням, об'єкту та предмету дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що логічно поєднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Структура повністю відповідає окресленим цілям і завданням дослідження та дозволила здобувачці найбільш повно охопити предмет дослідження, а опоненту – простежити авторський творчий задум, краще зрозуміти логіку та послідовність представленого наукового дослідження.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимог норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи досліджень.

Зокрема, у рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконаної авторкою дисертації.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Отримані нові наукові положення дисертаційної роботи Прус Ю.І., висновки і рекомендації повною мірою висвітлені авторкою у 29 наукових працях, з яких 11 статей, у тому числі 8 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових виданнях України (2 статті – одноосібні), 3 статті в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку; 6 розділів монографій (у співавторстві), у тому числі 2 розділи в іноземних наукових виданнях; 12 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (з них 1 стаття за матеріалами конференції була включена до наукометричної бази даних Web of Science). Загальний обсяг опублікованих матеріалів складає 20,7 д.а. Ознайомлення з публікаціями дає підставу констатувати, що результати досліджень, авторські новації, узагальнення та удосконалення концептуально-методичних положень, організаційні та методичні рішення і рекомендації, відображені у пунктах новизни та висновках до досліджень, достатньо повно викладені в друкованих працях Прус Ю.І., що відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 6 березня 2019 року № 167, на здобуття наукового ступеня доктора філософії (зі спеціальності 073 – Менеджмент).

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну й обґрунтованість отриманих результатів, їх практичну значущість, доречно зауважити, що деякі положення мають дискусійний характер.

1. У запропонованому підході до організації політики інноваційно-орієнтованого розвитку на локальному рівні (рис. 2.16) потребує додаткового обґрунтування адаптація моделі «потрійної спіралі» до рівня локальних територіальних утворень, оскільки в умовах децентралізації влади одним з ключових чинників забезпечення сталого розвитку є активність мешканців територій, які по суті формують громадянське суспільство. Додаткового пояснення потребує інструментарій інтервенції інновацій та кращих доступних практик.

2. У пункті 2.3 бажано було б також проаналізувати розподіл частки локалізації видів економічної діяльності та їх внесок у розвиток економіки на прикладі структурно подібних країн світу, що дало б змогу виокремити найбільш прийнятні сценарії просторово-економічного розвитку.

3. Потребує додаткового опрацювання оптимальна модель взаємодії компонент просторового капіталу (рис. 2.27), що забезпечують його збалансований розвиток, оскільки з тексту роботи незрозуміло, як саме інноваційна і демографічна компоненти та їх параметричні ознаки визначають цільові орієнтири розвитку бізнес-середовища, яке у кінцевому випадку забезпечує збалансований просторово-економічний розвиток. Крім того, дискусійним є питання, чому на рис. 1.3 серед структурних компонент формування просторового капіталу автор виокремлює виробничу, демографічну, інноваційну, мережеву та інформаційну компоненти, а при побудові оптимальної моделі їх взаємодії враховує лише перші три.

4. На рис. 3.2 авторкою узагальнено вплив глобальних викликів на трансформацію параметрів системи управління просторовим капіталом,

а відповідно й на зміну властивостей простору. Однак, враховуючи загострення екологічних проблем сучасності, у першу чергу зміну клімату, та швидке розповсюдження коронавірусної інфекції, бажано було б послідувати їх вплив на зміну бізнес-моделей суб'єктів господарювання та формування нових осередків економічного зростання, що посилює актуальність проведеного авторкою дослідження.

5. У пункті 3.3 у рамках діагностування просторових особливостей процесів планування та проектування територіального розвитку побудовано профілі фокусування стратегій розвитку регіонів України (рис. 3.8). Робота значно виграла, якщо б авторка у якості логічного продовження проведеного аналізу надала б рекомендації щодо збалансування пріоритетів реалізації політики просторово-економічного розвитку для регіонів зі стратегіями ексклюзивного та селективного фокусування.

Загалом висловлені дискусійні положення не впливають на цінність одержаних результатів і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Прус Юлії Ігорівни на тему «Організаційне забезпечення управління просторово-економічним розвитком» є цільним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертації відповідає встановленим нормам. Основні наукові положення, теоретичні розробки та практичні рекомендації поглиблюють теорію і методику дослідження різноманітних аспектів управління просторовою організацією економіки. Зміст дисертації відповідає зазначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни.

Авторка виявила належний рівень знань літератури за тематикою дослідження, знайшла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і вимагають відповідного їх вирішення.

Дисертаційна робота Прус Юлії Ігорівни за змістом, структурою та оформленням відповідає галузі знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальності 073 – Менеджмент, вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. №40 та «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка, Прус Юлія Ігорівна, на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 – Менеджмент.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи

Сумського національного аграрного університету

Юрій ДАНЬКО